

המשבר הסורי – מאבק בלא הכרעה – משל הנמלים והפיל

אייל זיסר

באוגוסט 1941, מספר שבועות לאחר ראשיתו של מבצע ברברוסה, בשעה שנראה היה כי ניצחונה של גרמניה הנאצית הינו ביסודו של דבר שאלה של זמן, רשם הקצין הגרמני, הקולונל בארנד פון קלייסט, ביומנו: "הצבא הגרמני בהילחמו ברוסים משול לפיל התוקף צבא נמלים. הפיל יקטול אלפים מהן ואולי מיליונים, אך לבסוף הן תתגברנה עליו בהמוניהן והוא יאכל עד עצמותיו."¹

הקדמה

זה למעלה משנתיים בוערת האש בסוריה. מחאת איכרים מוגבלת ומקומית שהחלה באזורי הכפר והפריפריה – מחאה מעמדית שבבסיסה מצוקה חברתית וכלכלית – הלכה והתפשטה ואף העמיקה שורשים, עד כי הפכה להתקוממות עממית רחבת-היקף ובסופו של דבר, גם למלחמת אזרחים עקובה מדם. בחלוף הימים לבש המאבק בסוריה גם צביון עדתי, וגרוע מכך – גם צביון דתי שעניינו מאבק ג'יהאדי של קבוצות אסלאמיות מתוך סוריה ושל מתנדבים הזורמים למדינה זו מכל רחבי העולם הערבי והמוסלמי – נגד שלטון הכפירה העלווי – בעל-בריתם של איראן וחזבאללה השיעים.²

מבט אל המפה של סוריה בתום קרוב לשנתיים של מאבק בין המשטר לבין מתנגדיו מעלה את התמונה הבאה: **ראשית**, המשטר איבד את השליטה באזורי הגבול עם טורקיה ועם עיראק, ואף באופן חלקי באזורי הגבול עם ירדן ולבנון, ואלה נפלו ברובם בידי המורדים. לחלופין, נתפסו אזורי הגבול בצפונה של המדינה בידי תנועות כורדיות הפועלות כדי לכונן בהן אוטונומיה כורדית. **שנית**, אזור הג'זירה במזרח-המדינה, על שדות התבואה שבו – וחשוב לא פחות, שדות הנפט והגז ומאגרי המים – הולך ונשמט מידי המשטר והמורדים שולטים על חלקים ממנו,

פרופ' אייל זיסר הוא דקאן הפקולטה למדעי הרוח באוניברסיטת תל-אביב

ובעיקר על אזור אל-ד'יקה, שהייתה העיר הראשונה שנפלה במלואה בידי המורדים. שלישיית, חלב, הבירה הכלכלית של סוריה והעיר השנייה בגודלה במדינה נפלה בחלקה בידי המורדים, ועימה גם מרחביה הכפריים, כמו גם המרחבים הכפריים של אדליב הסמוכה. אף הדרך המחברת את צפונה של סוריה עם דרומה משובשת ונתונה בחלקה לשליטת המורדים. לבסוף, המאבק על דמשק הבירה נמצא בעיצומו, שכן המשטר לא הצליח לעקור את המורדים מן האזורים הכפריים הסובבים את העיר, וכן מן הגולן והחוראן, המצויים ברובם בשליטה של המורדים.

אולם לפי שעה התבדו כל ההערכות והתחזיות המלומדות, שלפיהן נפילתו של המשטר הסורי הינה עניין של זמן – ימים ספורים כמו בטוניס, מספר שבועות כמו במצרים או לכל היותר כמה חודשים, כמו בלוב. המשטר הסורי עודנו ניצב על שתי רגליו, "חי ובוטט", ואף משיב מלחמה שעה. הוא הצליח לשמור על לכידותו ועל אחדות שורות בקרב עמודי התווך שעליהם הוא נשען – הצבא, כוחות הביטחון ומנגנוני הממשל ומפלגת הבעת'. אלה עודם ניצבים מאחוריו למרות הפגיעות הקשות שספגו, ולמרות גלי העריקות מקרב שורותיהם. חשוב יותר, המשטר עודנו נהנה מתמיכה בקרב חלקים חשובים של החברה הסורית, בעיקר מקרב קואליציית המיעוטים הניצבת בבסיס שלטונו – בני העדה העלווית – אך לצידם גם בני העדה הדרוזית, הנוצרים ואפילו חלק מבני העדה הסונית – מבני מעמדות הביניים והמעמדות הגבוהים בערים הגדולות. גם סונים מאזורי הכפר והפריפריה – אזורים המהווים כיום את מוקדי הבערה בסוריה – אשר השתלבו בשורותיו של המשטר וממלאים בו תפקידים בכירים, נותרו בדרך כלל נאמנים לו. בנוסף נהנה המשטר הסורי מתמיכה של כוחות בעלי משקל בזירה האזורית והבינלאומית, ובראשם, רוסיה ואיראן. בשאר אל-אסד הצליח, אפוא, לשרוד חרף ההספדים הרבים שהושמעו על אודותיו, עד כי משקיפים רבים החלו שבים ומעלים את האפשרות שייצא כשידו על העליונה ממאבק הדמים שבו הוא נתון כעת נגד מתנגדיו.³

כיבושה של עיר המחוז אל-ד'יקה שבצפון-מזרחה של סוריה (כחמש מאות וחמישים קילומטרים מצפון-מזרח לבירה דמשק), בראשית מרס 2013 – העיר הראשונה שנפלה בשלמותה לידי המורדים – לא היה אפוא, כפי שביקשו רבים לראותו בשעתו, נקודת ציון ושיא במרד נגד המשטר הסורי, המלמדת כי החלה הספירה לאחור לקראת נפילתו.⁴ בדיעבד התברר כיבוש אל-ד'יקה דווקא כשיא, שלאחריו באו שפל ונסוגה במהפכה. ואכן, המשטר הסורי, מתוגבר בלוחמי חזבאללה שנזעקו לעזרתו, הצליח בחודשים שחלפו מאז להדוף את מתקפות המורדים סביב לבירה דמשק ולערים חלב וחומס, ואף לכבוש חזרה כפרים ועיירות סביב ערים אלו – ערים המהוות שלושה מרכזים בעלי חשיבות אסטרטגית, שבהן תוכרע המערכה על סוריה. עיירה כזו היא אל-קוסייר, מדרום לחומס, החולשת על נתיב

המעבר מלבנון לסוריה, שאותה השיבו לוחמים של חזבאללה לשליטתו של המשטר הסורי בראשית יוני 2013.⁵

הצלחתם של המתקוממים להגיע עד פאתי דמשק וחלב, אך בה בעת הצלחתו של בשאר אל-אסד לשרוד למרות האתגר שאלה מציבים בפניו ואף להשיב לידי לעת עתה את היוזמה במערכה – הם למעשה שני פניה של המלחמה המתנהלת כיום בסוריה. כפל פנים זה מבטא את ייחודה של המהפכה הסורית ביחס לאחיותיה הערביות. ואכן, אפשר לראות את מהפכה זו, שעניינה התקוממות עממית של חלקים רחבים באוכלוסייה נגד משטר הבעת' הסורי, כמלחמתן של "הנמלים המורדות" ב"פיל". זוהי מלחמה של "נמלים מורדות", עם כל חולשותיהן וחסרונותיהן המובנים, אך גם עם נקודות העוצמה שלהן, ב"פיל" שעוצמתו רבה, אך לא פעם הפכה לו למכשול.

רבים מייחלים כי גם הפעם יסתיים המאבק על סוריה, כדרכן של "מלחמות נמלים" מן העבר, בניצחונן של "הנמלים המורדות" על "הפיל", אך לפי שעה המלחמה בסוריה הינה מלחמת התשה מתמשכת ונעדרת הכרעה, שבה דווקא למשטר הסורי יתרון מובנה על פני מתנגדיו. "הנמלים המורדות" נשענות אמנם על תמיכה חברתית עמוקה בקרב האוכלוסייה הסונית באזורי הכפר והפריפריה, המספקת להם מאגר בלתי-נדלה של לוחמים חדורי נחישות ורעבים לשינוי, ובעיקר לניצחון על המשטר ולנקמה בו, אולם פעילותן עודנה בגדר של מאבק של קבוצות או אף כנופיות חמושות הפועלות במרבית המקרים באזורי מגוריהן, ונעדרות

לכידות פנימית ואחדות שורות, וכיוצא מכך, גם הנהגה פוליטית וצבאית אפקטיבית, המסוגלת להוביל אותן אלי ניצחון. אמת, בפעילותם של המורדים קיים אפקט מצטבר – איטי ומודרג ככל שיהיה. כמו "נמלים" או שמא בדומה ל"נחילי ארבה", הם מכסים כל פינה בסוריה, ואילו ידו של המשטר קצרה מלהושיע ומלהכיל את פעילותם. אולם, כיוון שאין למורדים יכולת לאחד כוחות כדי להנחית מהלומה מכרעת על אויבם – המשטר בדמשק – לא נותר להם אלא להמתין ולקוות כי יכרע מעצמו כתוצאה

מאיבוד דם מתמשך, או כתוצאה מן האפקט המצטבר של נשיכותיהם ועקיצותיהם. אלא שבחודשים האחרונים, דווקא בצד המורדים ניכרת עייפות ומורגש ייאוש מן הסיכוי להפיל את המשטר הסורי, ואילו זה האחרון נטל את היוזמה לידי וסיכוי טובים לצאת מנצח מן העימות.

לפי שעה המלחמה
בסוריה הינה מלחמת
התשה מתמשכת ונעדרת
הכרעה, שבה דווקא
למשטר הסורי יתרון
מובנה על פני מתנגדיו

על "מלחמת הנמלים" בסוריה

בדומה לאחיותיה במדינות ערב האחרות, הייתה המהפכה הסורית התפרצות עממית ספונטנית המעוגנת בהקשר סורי ייחודי מקומי. את ההשראה קיבלו אמנם המתקוממים בסוריה מן המהפכות הערביות במצרים, בטוניס, בלוב ובתימן, ובכל זאת, ייחודה של המהפכה הסורית היה ונותר בהיותה מחאה בעלת רקע חברתי כלכלי, מהפכתם של איכרים עניים ורעבים לשינוי שבאו מקרב בני העדה הסונית באזורי הכפר והפריפריה.⁶

המחאה שמצאה את ביטוייה בראשית הדרך בהפגנות המונים, לרוב בימי שישי ובסופי השבוע, שינתה עד מהרה כיוון ואופי והחלה לובשת צביון אלי – לא מעט בשל היד הקשה שהפעיל המשטר נגד מתנגדיו, פרי החלטתו לאמץ פתרון כוחני למשבר ולדכא את המחאה נגדו בכוח הזרוע, ואף במחיר של עשרות, מאות ואלפי הרוגים. לנוכח צעדי הדיכוי של המשטר פסקו הפגנות ההמונים נגדו, והמפגינים נעלמו מכיכרות הכפרים ועיירות המחוז. אלא שאת מקומם החליפו קבוצות של חמושים שבאו לרוב מקרב הכפריים באזורי המרי והמחאה. אלה התארגנו להגנה על כפריהם נוכח מציאות של כאוס ואנרכיה שהשתררו במדינה, או גם כדי לפגוע או אף לנקום בכוחות הביטחון והצבא על הפגיעה בקרוביהם ובחבריהם. אליהם החלו מצטרפים גם חיילים וקצינים בני אזורי הכפר והפריפריה שערקו משורות הצבא, ומאוחר יותר הצטרפו אליהם גם מתנדבים שהחלו זורמים למדינה מחוץ לסוריה. קבוצות חמושות אלו החלו תוקפות תחנות משטרה ובסיסים של הצבא וכוחות הביטחון, ומאוחר יותר גם מטרות תשתית ודרכי תחבורה, המצויות בסמוך למקומות מגוריהם. לבסוף הם החלו משליטים עצמם על אזורי הכפר והפריפריה.⁷ ההתקוממות העממית שאותה הובילו קבוצות חמושים בכל רחבי סוריה, בגיבוי ערבי ומערבי, לא הביאה עם זאת לנפילתו של המשטר הסורי. המורדים פגעו קשות בבנינו של המשטר בדמשק, הצליחו לשתק את מהלך החיים התקין בכל רחבי המדינה ואף להשתלט על אזורים נרחבים משטחה. תגובתו הברוטלית של המשטר חוללה תגובת שרשרת שסופה מלחמה עקובה מדם נעדרת הכרעה. מספר ההרוגים חצה במאי 2013 את המאה אלף, ולאלה צריך להוסיף כארבעה מיליון וחצי פליטים שנאלצו לעזוב את בתיהם בשל הקרבות, למעלה ממיליון מהם נמלטו אל מחוץ לגבולות המדינה. הנזקים לתשתית הכלכלית במדינה מוערכים בקרוב למאה מיליארד דולר – פי עשרה מהתל"ג השנתי הסורי.⁸

הצלחתו של המשטר הסורי לשרוד נעוצה, כאמור, בראש ובראשונה בכישלונם של המורדים. ראשית, המתקוממים בסוריה ותומכיהם מחוצה לה כשלו במאמצייהם לאחד שורות ולכונן אחדות פוליטית וצבאית בין שלל הגופים הפוליטיים, כמו גם הקבוצות הצבאיות החמושות הפועלות נגד המשטר: מבית – בשדה הקרב; ומחוץ לסוריה – במסדרונות בתי המלון בבירות ערב והמערב. ממילא נכשל המאמץ

לכונן הנהגה מדינית או צבאית – בין אם הנהגה פוליטית או אף ממשלה בגולה, ובין אם מפקדה צבאית שתתאם את הפעילות הצבאית נגד המשטר, וכן תציב למשטר אלטרנטיבה ממשלית ושלטונית. ואכן, השפעה מועטה בלבד על הנעשה בתוככי סוריה נודעה למוסדות הפוליטיים והצבאיים שפעלו בסיוע ובלחץ מערבי וערבי: המועצה הלאומית העליונה, בהנהגת בורהאן ע'ליון ולאחריו עבד אלבאסט סידא וג'ורג' צברא, ומאוחר יותר גם הקואליציה הלאומית בהנהגת אחמד מעאד' אל-ח'טיב ולאחריו אחמד אל-עאסי אל-ג'רבא, וכן הממשלה הזמנית בראשות ע'סאן היטו. לצד זאת פעלו הצבא הסורי החופשי, בפיקודו של ריאד אל-אסעד, ולאחריו המועצה הצבאית העליונה בפיקודו של סלים אדריס.⁹

מוסדות פוליטיים וצבאיים אלה נעדרו לכידות ואף לגיטימציה בקרב הקבוצות החמושות הנאבקות במשטר בתוככי סוריה, וממילא נעדרו שליטה אפקטיבית עליהן, ולכל היותר שימשו 'גוף מטריה' שיעדו לשמש צינור להעברת נשק וכספים למורדים, אך לא גוף פיקוד והנהגה אפקטיבי ומבצעי. ראוי לציין, עם זאת, כי לגופים אלה עשויה להיות בעתיד חשיבות לא-מועטה, בהיותם גוף ייצוגי כלפי חוץ בעבור מדינות ערב והמערב, המבקש לייצר תחליף ואלטרנטיבה למשטר הסורי, ואולי גם גוף העשוי למלא תפקיד עתידי באיסוף השברים ובמילוי החלל שעלול להיווצר בסוריה, אם אכן יקרוס לבסוף משטרו של בשאר אל-אסד. אולם לפי שעה כשלו המורדים במאמצייהם לאחד כוחות ולכונן גוף או מערך מאוחד ואפקטיבי, הן צבאי והן פוליטי או ממשלי, שיאפשר להם להציג אלטרנטיבה למשטר הסורי, אפילו באזורים שעליהם השתלטו המורדים, ולו באופן חלקי.

שנית, המתקוממים לא מיצו את התמיכה העממית הרחבה שממנה נהנו באזורים שבהם פרצה ההתקוממות – אזורי הכפר והפריפריה ורובעי העוני בערים הגדולות.

הם אף כשלו במאמצייהם לפרוץ אל מעבר לבסיסי תמיכה אלה, אל הציבור הסורי בכללותו, באופן שיאפשר להם לצבור עוצמה שתהווה משקל נגד לכוחו של המשטר, או אף תאפשר להם להכריעו. בעיקר ניכר כישלונם בגיוס תמיכה בעניינם בקרב בני עדות המיעוטים המהווים כ-40% מכלל אוכלוסייתה של המדינה, ושרובם, ובמיוחד העלווים, הדרוזים והנוצרים הוסיפו להוות משענת תומכת במשטר. חמור מכך, המורדים נכשלו בגיוס תמיכה בקרב בני הרוב הסוני יושבי הערים הגדולות, שנותרו צופים מן הצד במהפכה גם כשזו הגיע אל חלב ואל דמשק.

לפי שעה כשלו המורדים במאמצייהם לאחד כוחות ולכונן גוף או מערך מאוחד ואפקטיבי, הן צבאי והן פוליטי, שיאפשר להם להציג אלטרנטיבה למשטר הסורי

שלישית, המעבר של המהפכה בסוריה לפסים של מאבק חמוש ואלים – ובייחוד כזה שמשולבים בו פיגועי טרור המכוונים בחלק מן המקרים נגד אוכלוסייה אזרחית (דוגמת הפיגוע במסגד אל-אימאן בדמשק בפברואר 2013, שבו נרצח

השיח' מוחמד סעיד אל-בוטי¹⁰ – משחק לידי המשטר, שכן יש בו כדי להרתיע רבים מקרב הרוב הדומם במדינה מנטילת חלק במחאה נגד המשטר, בשל האופי האלים שהיא לובשת. יש בו אף כדי להעביר כאלה שצידדו במחאה בראשית דרכה לצידו של המשטר הסורי, המצטייר כגורם היחידי המסוגל עדיין להשיב לסוריה את היציבות, ואת הביטחון האישי לאזרחי המדינה.

רביעית, האופי האסלאמי הרדיקלי של חלק גדול מכוחות המורדים מרחיק מהם סורים רבים, אף כאלה שהיו שותפים למהפכה הסורית בראשית הדרך. ואכן, באזורים רבים שעליהם השתלטו המורדים הם משליטים את שלטון ההלכה האסלאמי, ולכל הפחות צובעים את חיי היום-יום בצבעים אסלאמיים. חמור מכך, הם רודפים את בני המיעוטים הדתיים, בייחוד את הנוצרים, אך גם את הדרוזים וכמובן את השיעים ואת העלווים. גרוע מכך, חלק מן הקבוצות המורדות נעדרות כל מחויבות או זיקה לסוריה – לטריטוריה או למדינה – והן מציגות עצמן כמי שמבקשות לקדם סדר-יום כל-אסלאמי, שעניינו כינון מדינה אסלאמית במזרח הערבי. גם בכך יש כדי להרחיק מהם סורים רבים, גם כאלה שהתנגדו בעבר נחרצות למשטר הסורי.¹¹

בקרב הכוחות הלוחמים בתוככי סוריה ניתן להצביע על שלושה מחנות עיקריים שאליהם ניתן לשייך, הגם שבאופן רופף, את כלל הקבוצות הלוחמות כיום בסוריה: **האחד,** מחנה שאליו משתייכים ארגונים אסלאמיים סלפיים רדיקליים. הבולט ביניהם הוא 'חזית הסיוע לאנשי סוריה' (ג'בהת אל-נוסרה לאהל אל-שאם). מדובר למעשה בסניף הסורי של ארגון אל-קאעדה שמספר אנשיו מוערך בכעשרת אלפים איש. לצידו מוזכרים גם החזית האסלאמית הסורית, המהווה קואליציה של קבוצות חמושות בעלות זיקה אסלאמית כמו "אחראר אל-שאם" (בני החורין של אל-שאם) הפועלים בכל רחבי סוריה, 'גדודי אל-חק' (גדודי האמת) הפועלים בחמאה, צבא האיחוד (ג'יש אל-תוחיד) הפועל בדיר אל-זור ועוד. כל אחת מקבוצות אלו מונה כמה אלפי לוחמים.¹²

כלל הקבוצות המשתייכות למחנה זה נתפסות לרוב כמאורגנות ומצוידות, וגם ממושמות הרבה יותר מהקבוצות החמושות האחרות הפועלות בסוריה. הן נהנות מזרם בלתי-פוסק של מתנדבים מכל רחבי העולם הערבי והמוסלמי. מספרם של מתנדבים אלה נאמד בכמה אלפים. קבוצות אלו הצליחו להשתלט על שטחים באזורי חלב, אדליב ודרעא, והן, ובמיוחד חזית הסיוע, מובילות גם את פיגועי הטרור נגד המשטר ותומכיו.

השני, מחנה הכולל קבוצות המשתייכות לאחים המוסלמים הסוריים, או מזדהות עם תנועות אסלאמיות מתונות. גם אלו נתפסו לרוב כקבוצות ממושמות ומאורגנות, ואף הן הצליחו להשיג אחיזה במרחבים שונים בצפון-המדינה ובדרומה. קבוצות אלו איחדו שורות במסגרת חזית השחרור האסלאמית הסורית, המונה

כמה עשרות אלפי לוחמים וזוכה לתמיכה סעודית. בניגוד לחזית הסיוע או לחזית האסלאמית הסורית, חזית השחרור האסלאמית הסורית רואה עצמה קשורה למוסדות האופוזיציה, ובראשן הקואליציה הלאומית.¹³

השלישי, מחנה הכולל קבוצות הפועלות בזיקה, הגם שלעיתים רופפת, ולמעשה נמצא תחת מטריה של צבא סוריה חופשית. קבוצות אלו מבוססות על חיילים וקצינים שערקו מצבאו של בשאר אל-אסד, או על קבוצות שהתארגנו באזורי מגוריהם, בכפרים ובעיירות המחוז במרחבים הכפריים בכל רחבי סוריה. אלו נעדרות זהות אסלאמית מובהקת וברורה. כלל הקבוצות המשתייכות לצבא סוריה החופשי מונות כחמישים אלף לוחמים, ואולי מעט יותר.¹⁴

חשוב לשוב ולהדגיש את אופייה המקומי של הפעילות של כל אחת ואחת משלל הקבוצות הפועלות בסוריה. אמת, לעיתים מעדיפים קבוצות וגופים מקומיים אלה לצבוע עצמם בצבעים אסלאמיים ואחרים כדי לקבל סיוע כספי ונשק, אבל אין הדבר מעיד בהכרח על זיקה או על מחויבות, ואפילו לא על שייכות ארגונית למחנות האסלאמיים – בין אם המחנה הקיצוני יותר או זה של האחים המוסלמים. רמת תיאום מסוימת, לרוב מוגבלת, נרשמה בכל זאת במספר אזורים. כך למשל, הקרב על העיר אל-רקה במרס 2013 נוהל תוך תיאום ושיתוף פעולה בין הקבוצות השונות – דבר שהביא אכן לנפילת העיר לידי המורדים. גם בחלב, בחמאה, בחומס ובדרעא הוקמו מועצות צבאיות משותפות, המנסות לתאם את מהלכי הקבוצות

הלוחמות.¹⁵ אבל מדובר בגופי תיאום רופפים ולא בפיקוד צבאי אפקטיבי, ובכל מקרה, גופי תיאום אלה הם חסרי משמעות מעבר לאזור שבו הם פועלים. 'חזית הסיוע' הינו ארגון הפועל אמנם באופן מאורגן, מתואם וסדור הרבה יותר, בהיותו סניף סורי של ארגון אל-קאעדה, אך בסופו של דבר, מדובר ברכיב אחד מתוך פסיפס סורי רחב וגדול הרבה יותר.

חולשתם של המורדים מהווה עבורם בכל זאת – באופן פרדוכסלי – מקור עוצמה, שהרי העובדה כי אין מדובר בצבא או במיליציה מאורגנת אלא בקבוצות חמושות, הפועלות בנפרד ושכלל אחת מהן סדר-יום משלה, מקשה על המשטר הסורי להתמודד עימן. ואכן, מול הצבא הסורי הסדיר לא ניצב אויב של ממש בעל מערכים סדורים,

שלרשותו אתרי שליטה ופיקוד, מחנות ואתרים לוגיסטיים, המהווים כולם מטרות צבאיות שאותן ניתן לאתר ושהן ניתן לפגוע. במקום זאת, מדובר בכנופיות חמושות הנגלות לעין ומייד אחר כך נעלמות וחומקות במהירות אל המרחבים הכפריים שמהם באו.

חולשתם של המורדים
מהווה עבורם בכל זאת –
באופן פרדוכסלי – מקור
עוצמה, שהרי העובדה
כי אין מדובר בצבא או
במיליציה מאורגנת
אלא בקבוצות חמושות,
הפועלות בנפרד, מקשה
על המשטר הסורי
להתמודד עימן

מנגד, כמו מנהיג חזבאללה, חסן נסראללה בשעתו, במהלך מלחמת לבנון השנייה בשנת 2006, הגיע בשאר אל-אסד למסקנה כי ניצחונו יושג, בעיקרו של דבר, אם ישרוד בסיומו של המשבר בשלטון, וליתר דיוק, בארמונו בדמשק. מכאן שהאסטרטגיה שלו מכוונת להחזיק מעמד בכל מחיר עד שאויביו יתעייפו ויתייאשו, והרי האחרון לשרוד בשדה הקרב הוא שינצח. האסטרטגיה של המשטר ממוקדת, אפוא, בהגנה בכל הכוח ובכל מחיר על דמשק וחלב, שהינן עמוד השדרה והתווך של המדינה הסורית, ובאופן מתבקש גם על אזורי חומס ואל-חמה המצויים על הדרך המחברת ומקשרת בין חלב לדמשק, ואת שתי ערים אלו אל החוף, אל חבל העלווים – מעוזו של המשטר – אך גם אל הנמלים טרטוס, בניאס ולאד'קיה – מקורות הסיוע והאספקה החיוניים כל כך למשטר. לצד זאת מנסה המשטר לשמר בידיו את השליטה באזורי הגבול, בראש ובראשונה אלה שבגבול עם לבנון ועם ירדן, ומכאן חשיבותה של העיר דרעא בעבורו, ובמידה פחותה, בשל המרחק מדמשק, גם של אזורי הגבול עם טורקיה ועם עיראק.

לסיכום, הצלחתן של המהפכות במדינות ערב השונות הביאה רבים להעריך כי גם בסוריה – סופה של המהפכה לנצח, וכי בשאר אל-אסד לא יוכל לשרוד את ההתקוממות נגד משטרו, ולפיכך נפילתו הינה בעיקרו של דבר הכרח היסטורי בלתי-נמנע, וממילא היא עניין של זמן. ואולם, בשאר הוכיח חוסן ויכולת עמידות אישית, וכך גם משטרו שהצליח לשמור על לכידותו ועל אחדות שורותיו, ובעיקר על התמיכה שממנה הוא נהנה בקרב חלקים מן החברה הסורית.

לפעילותן של קבוצות המורדים החמושות יש אמנם אפקט מצטבר, איטי ומודרג ככל שיהיה. כמו נמלים או נחילי ארבה הם מכסים כל פינה בסוריה, ואילו ידו של המשטר קצרה מלהושיע, לבלום ולהכיל את פעילותם. אלא שהמשטר הסורי מקווה, מצידו, כי כמו נחילי ארבה הנעלמים באותה פתאומיות לא-מוסברת שבה הופיעו – ייעלמו גם נחילי המורדים, ולכל הפחות הוא מקווה כי המורדים יתעייפו כשייווכחו לדעת כי כל מאמצייהם היו לשווא, וכי המשטר עודנו ניצב על שתי רגליו. המשטר גם מקווה כי האוכלוסייה המותשת תחדל לתמוך במורדים או אף תתנער מהם בשל אופיים הרדיקלי, וחוסר הביטחון והטרור שהם מביאים עימם לכל רחבי סוריה. ולבסוף, המשטר מקווה כי אותן מדינות ערביות ומערביות העומדות מאחורי המורדים תחדלנה מתמיכתן כשיגיעו למסקנה כי אין בכוחם של

בשאר הוכיח חוסן ויכולת עמידות אישית, וכך גם משטרו שהצליח לשמור על לכידותו ועל אחדות שורותיו, ובעיקר על התמיכה שממנה הוא נהנה

המורדים להפיל את המשטר הסורי.

בשנתיים הראשונות למהפכה הסורית הייתה המגמה חד-כיוונית, ושלא לטובתו של המשטר. אולם בחודשים האחרונים נראה כי המורדים הגיעו אל 'תקרת הזכוכית'

שאותה הם מתקשים לנפץ. חולשתם המובנית וכישלונם לאחד כוחות, כמו גם העייפות והתשישות בשורותיהם ואף השינוי המסתמן בהלך־הרוח ברחוב הסורי, השב לראות במשטר ערובה יחידה להשבת היציבות והביטחון למדינה – אין פלא כי נוכח כל אלה גוברת ההערכה בקרב המומחים והפרשנים כי יעלה בידי המשטר לשרוד חרף המהפכה שפרצה נגדו, וכי בסופו של יום, ה"פיל" יוכל ל"נמלים", ובמקרה כזה לא יתקשה בשאר אל־אסד לשוב ולאכוף את שלטונו ברחבי המדינה. ואילו באשר לישראל, זו עודנה מתקשה להכריע האם היא מעוניינת בהישארותו של בשאר אל־אסד על כיסאו, בהיותו "השטן המוכר" המקפיד לשמור על השקט לאורך גבולן המשותף של שתי המדינות, שהרי את מקומו עלולים לתפוס גורמים אסלאמיים רדיקליים שיפיצו כאוס וטרור בגבולה הצפוני של ישראל. ואולי האינטרס הישראלי הוא לראות בנפילתו של אסד מן השלטון דבר העשוי להנחית מכה קשה על "ציר הרשע", שבו שותפות לצידו של בשאר גם חזבאללה ואיראן. בכל מקרה, ישראל אינה יכולה להשפיע על מהלך האירועים בסוריה, אבל לנוכח התפנית המסתמנת במערכה במדינה זו, העלולה להביא לבשאר את הניצחון מהר יותר מכפי שמעריכים בירושלים, ישראל עשויה למצוא עצמה מול בשאר אחר מזה שהכירה – שליט בטוח בעצמו, תלוי יותר מבעבר באיראן ובחזבאללה, ובעיקר – משוחרר מאילוצים שחייבו אותו לגלות איפוק בזירות הלבנונית, הירדנית ואל מול ישראל.

הערות

- 1 אלן קלרק, **מבצע ברברוסה, מלחמת גרמניה־רוסיה, 1941–1945**, תל אביב: הוצאת מערכות, 1972, עמ' 49.
- 2 לרקע כללי על המהפכה הסורית ראו: Fouad Ajami, *The Syrian Rebellion* (Stanford University, 2012); David W. Lesch, *The Fall of the House of Assad* (New Haven: Yale University Press, 2012).
- 3 על ממדי התמיכה במשטר הסורי והסיבות להן ראו, למשל, Eyal Zisser, "Can Assad's Syria Survive Revolution?" *Middle East Quarterly*, Vol. 20 (Spring 2013), pp. 13-21.
- 4 ראו, למשל, Arab Center for Research and Policy Studies (Doha, Qatar), "Does the Fall of al-Raqqa constitute a turning point in the Syrian Revolution?", Policy paper, 24 March 2013, <http://english.dohainstitute.org/release/80f489f5-ab59-4cdd-9a6e-8a2b74b35d41>
- 5 על הישגיו של המשטר הסורי בהשבת השליטה באזורים שונים של המדינה לידי במהלך חודש מאי, ראו, **הארץ**, 19, 20 במאי 2013.
- 6 עוד על אודות הרקע החברתי־כלכלי של המחאה בסוריה, ראו Eyal Zisser, "Renewal of the 'Struggle for Syria': The Rise and Fall of the Ba'th Party," EIU (Economist Intelligence Unit), *Syria – Sharqiyya* (fall 2011), pp. 21-29. *Country Report*, April 2011.
- 7 מידע על אודות התלקחות האש בסוריה ניתן למצוא בבלוג *Syria Comment* של פרופ' ג'ושע לנדיס מאוניברסיטת אוקלהומה, <http://www.joshualandis.com/blog>, ובבלוג

- http:// Syrian Revolution Digest של האינטלקטואל הסורי הגולה, עמאר עבד אל-חמיד, www.syrianrevolutiondigest.com
- 8 ראו, למשל, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15798218>, Stephen Star, "The West's dilemma: Who is the official opposition in Syria?", *The Globe and Mail* (Toronto), 10 April 2013
- 9 ראו הארץ, 13 ביוני 2013, "93 אלף הרוגים עד כה במלחמת האזרחים בסוריה", ראו גם Keith Proctor, Inside Syria's Siege Economy, *CNN*, 8 May 2013. להערכות של מספרי ההרוגים והפליטים, ראו רויטרס, 14 במאי 2013.
- 10 ראו הדיווחים על חיסולו של איש הדת, אל-בוטי, סאנא (סוכנות הידיעות הערבית הסורית, דמשק), 21 בפברואר 2013, רויטרס, 21, 22 במרס 2013. ראו גם: Islamic State Declared in Syria, *Syria Comment*, 14 March 2013.
- 11 כך, למשל, נטל ארגון אל-קאעדה בעיראק חסות על חזית אל-נוסרה, חזית הסיוע לאנשי אל-שאם, ובכך חשף את הזיקה של החזית הפועלת בסוריה לארגון האם שאליה היא משתייכת. מנהיגי חזית אל-נוסרה מיהרו להתנער מחיבוק הדוב של אחיהם בעיראק, אבל לא הכחישו את זיקתם לארגון אל-קאעדה ולאימן אל-זואהירי, מנהיגו, ראו Aron Lund, Major Salafi Faction Criticizes Jabhat –Nosra, 4 May 2013
- 12 ראו למשל: "סלפיו אל-אדון – שריאן היאת ג'בהת אל-נוסרה פי ג'נוב סוריא", אל-חיאת (לונדון), 23 באפריל 2013, ראו גם: Ghaith Abdul-Ahad, "Syria's al-Nusra Front – Ruthless, Organized and taking Control," *The Guardian*, July 10, 2013.
- ראו גם Aaron Lund, "Holy Warriors, A field Guide to Syria's Jihadi Groups." Argument, October 15, 2012.
- 13 Aron Lund, Struggling to Adapt, the Muslim Brotherhood in a New Syria, *the Carnegie Papers* (Washington D.C.: Carnegie Endowment, May 2013).
- 14 ראו למשל את האתר של הצבא הסורי החופשי, <http://syrianarmyfree.com>. ראו גם דיון בשאלה האם "הצבא הסורי החופשי" אכן קיים בפועל בשטח בסוריה: Koert Debeuf, Aron Lund, "The Free Syrian Army Does Exist," *Syria Comment*, 23 March 2013.
- 15 Matthew Barber, The Raqqa Story: Rebel Structure, Planning, and Possible War Crimes, *Syria Comment*, 3 April 2013.